

Agnieszka ROGOZIŃSKA

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ORCID: 0000-0002-3462-7851

Identyfikacja uwarunkowań konfliktu rosyjsko-ukraińskiego w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza konfliktu rosyjsko-ukraińskiego w kontekście międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa. Omówiono w nim ewolucję relacji rosyjsko-ukraińskich od rozpadu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich po obecne groźby wywołania otwartej wojny przez Federację Rosyjską. Artykuł analizuje konflikt rosyjsko-ukraiński w perspektywie działań podejmowanych przez państwa zachodnie, interpretując rosyjski szantaż użycia siły wobec Ukrainy jako element presji na międzynarodowe środowisko bezpieczeństwa i instrument osiągnięcia rosyjskich celów strategicznych w polityce zagranicznej.

Słowa kluczowe: Federacja Rosyjska, Ukraina, bezpieczeństwo, konflikt, środowisko międzynarodowe

Wstęp

Federacja Rosyjska, dokonując aneksji Krymu w 2014 roku, w sposób bezprecedensowy naruszyła porządek terytorialny i prawny ustanowiony po II wojnie światowej. Złamanie przez Moskwę przepisów prawa międzynarodowego, w tym Karty Narodów Zjednoczonych Organizacji Narodów Zjednoczonych, Memorandum Budapesztańskiego z 1994 roku oraz agresywne dążenia do odbudowy pozycji mocarstwa światowego spowodowały wzrastające obawy byłych republik radzieckich i państw, które pozostawały w rosyjskiej strefie wpływów o własną suwerenność. Konsekwencją bezprawnej aneksji Krymu było wywołanie przez Federację Rosyjską wojny na wschodzie Ukrainy oraz powołanie do życia separatystycznych Republik Donieckiej i Ługańskiej, których funkcjonowanie pozostaje sprzeczne z porozumieniami mińskimi. Za główny cel strategiczny Federacji Rosyjskiej uznać należy narzucenie własnej wizji porządku w wymiarze globalnym.

Od zakończenia zimnej wojny Rosja konsekwentnie zmierza do odbudowy statusu mocarstwa, podejmując w tym celu wielokierunkową aktywność. Jej efektem były działania w Mołdawii, wojny w Czeczenii i w Gruzji, wydarzenia na obszarze byłej Jugosławii, w państwach bałtyckich, aneksja Krymu czy działania zbrojne w Donbasie wywołane przez separatystyczne grupy o niepodległościowych dążeniach wspierane i uzbrajane przez Federację Rosyjską. Wydarzenia te stanowią przesłankę do twierdzenia, że Kreml realizując swoje cele strategiczne gotowy jest do podważania integralności terytorialnej i destabilizacji sytuacji w innych państwach, łamiąc przy tym prawo międzynarodowe, a wywołanie konfliktu w skali regionalnej jest realną perspektywą, czego egzemplifikację stanowią wydarzenia na Ukrainie zapoczątkowane 24 lutego 2022 roku. W tej sytuacji państwa Zachodu podejmują działania, zmierzające do powstrzymania agresji rosyjskiej.

W kontekście przedstawionej sytuacji problemowej główny problem badawczy sformułowano w postaci pytania: Jakie działania podejmowane przez Federację Rosyjską stanowią zagrożenie dla Ukrainy i jakie są ich konsekwencje dla międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa? Tak sformułowany główny problem badawczy wymaga rozwiązań problemów szczegółowych, sformułowanych w postaci pytań: 1) W jakich działaniach wyrażają się historyczne uwarunkowania konfliktu ukraińsko-rosyjskiego? 2) Jaki charakter mają aktywności podejmowane obecnie przez Federację Rosyjską wobec Ukrainy? 3) Jakie identyfikujemy reakcje państw Zachodu wobec konfrontacyjnej aktywności Federacji Rosyjskiej wymierzonej w Ukrainę?

Celem artykułu jest przedstawienie ewolucji stosunku Rosji do Ukrainy, identyfikacja współczesnych zagrożeń kreowanych przez Federację Rosyjską dla bezpieczeństwa Ukrainy oraz diagnoza reakcji państw Zachodu wobec konfrontacyjnych aktywności rosyjskich skierowanych w suwerenność Ukrainy. W procesie badawczym zastosowano metody poznania naukowego, głównie analizę i krytykę literatury.

1. Kontekst historyczny

Uwzględniając zaplecze demograficzne, ekonomiczne i położenie geograficzne Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej można stwierdzić, że stanowiła ona jeden z kluczowych elementów potęgi Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Teren Ukrainy stanowił ob-

szar tranzytowy dla transportu radzieckich surowców energetycznych do Europy Zachodniej. Położenie Ukrainy było kluczowe z geopolitycznego punktu widzenia, ponieważ kontrolowanie terytorium ukraińskiego pozwalało Federacji Rosyjskiej na bezpośrednie oddziaływanie na Bałkany, państwa Europy Środkowej, Turcję, ponadto ułatwiało rosyjską politykę na Bliskim Wschodzie oraz w basenie Morza Śródziemnego. Powyższe przesłanki uprawomocniają twierdzenie, zgodnie z którym uznać należy, że Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka w wymiarze zarówno polityki wewnętrznej, jak zewnętrznej, w dużej mierze warunkowała istnienie imperium radzieckiego.

Ogłoszenie niepodległości Ukrainy 24 sierpnia 1991 roku spotkało się z pozytywnym przyjęciem ze strony większości państw świata. Do końca grudnia 1991 roku państwo ukraińskie uznane zostało przez 68 krajów, po roku liczba ta wzrosła do 132. Z większością tych krajów Ukraina nawiązała dwustronne stosunki dyplomatyczne (Віднянський, Мельникова, Мартинов, Горенко, Никифоров, 2004). Ogłoszenie suwerenności Ukrainy stanowiło dla wielu państw europejskich szansę na zmianę dotychczas istniejącego układu sił w Europie Wschodniej, przede wszystkim jednak na osłabienie Rosji.

U podstaw teoretycznych polityki zagranicznej niepodległej Ukrainy znalazły się zapisy „Deklaracji o suwerenności państwowej USRR” z 1990 roku. Najwięcej dyskusji wzbudzał fragment Deklaracji dotyczący ogłoszenia przez Ukrainę zamiaru „bycia państwem neutralnym, które nie uczestniczy w wojskowych blokach i dotrzymuje wierności trzem antyatomowym zasadom – nie przyjmować, nie produkować i nie nabywać broni jądrowej” (Декларація). Zapisy te stanowiły zarzewie konfliktów i wykorzystywane były przez wszystkie zantagonizowane środowiska ukraińskie przy podejmowaniu kluczowych decyzji dla przyszłości Ukrainy. Na zasadę neutralności państwa jako argumentu przeciwko zbliżeniu z Rosją powoływali się przedstawiciele ukraińskiego środowiska niepodległościowego. Na kwestię tę zwracał uwagę m.in. Borys Tarasiuk, wskazując, że od 1991 roku zasadniczym pytaniem w polityce ukraińskiej było „czy być strefą buforową, państwem między Wschodem i Zachodem, czy należeć do jednej z dwóch wojskowych instytucji – Układu Taszkienckiego, czyli systemu obronnego WNP lub do NATO” (Кучма, 2004, s. 411). Tarasiuk ocenił pozytywnie decyzję o niepodpisaniu układu taszkienckiego przez Ukrainę. Z kolei obóz prorosyjski opowiadał się za utrzymaniem prawnej neutralności Ukrainy, kiedy pojawiły się projekty podjęcia ściślejszej współpracy polityczno-militarnej ze strukturami organizacyj-

nymi Zachodu, zwłaszcza z NATO. Wychodzono przy tym z założenia, że jeżeli „Akt o ogłoszeniu niepodległości Ukrainy” nawiązywał w swej treści do „Deklaracji z 16 lipca 1990 roku”, w której wyartykułowano „zamiar bycia w przyszłości stale państwem neutralnym” oraz zwracając uwagę na fakt, że taki status niepodległego państwa ukraińskiego poparli obywatele w referendum przeprowadzonym 5 grudnia 1991 roku, to rozwiązania te trwale określały międzynarodowe położenie Ukrainy (Кучма, 2004, s. 412).

Jedną z pierwszych decyzji, jaką podjął parlament niepodległej Ukrainy, było podporządkowanie wszystkich jednostek wojskowych na terenie państwa władzy centralnej i powołanie do życia Ministerstwa Obrony Ukrainy (Касьянов, 2008, c. 15). Decyzje te miały umocowanie w praktyce, o czym świadczy fakt, że nazajutrz po utworzeniu Ministerstwa Obrony Narodowej wiceprezydent Rosji, Aleksander Ruckoj zadeklarowała gotowość podjęcia rewizji granic państwowych, wyrażając zainteresowanie terenami dołączonymi do Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Ludowej w okresie 1919–1954, tzn. Zagłębiem Donieckim i Krymem.

Jednym z zasadniczych problemów na linii stosunków dwustronnych Ukraina–Rosja był separatyzm terenów zamieszkałych przez grupę rosyjskojęzyczną, przede wszystkim obszar Krymu, Donbasu i dawnej Małorosji z administracyjno-politycznym centrum w Odessie. Stałym żądaniem Rosji było uznanie przez Ukrainę statusu republik autonomicznych. Szczególnie drażliwy był status Krymu oraz zlokalizowanej w Sewastopolu bazy radzieckiej marynarki wojennej (Касьянов, 2008, s. 16). Po ogłoszeniu niepodległości Ukrainy w 1991 roku powołano do życia Republikański Ruch Krymu, którego głównym postulatem było nadanie półwyspowi statusu autonomicznej republiki. Postulaty te znalazły poparcie miejscowych władz. W styczniu 1991 roku władze obwodu krymskiego zorganizowały referendum, w którym ponad 90 procent mieszkańców wyraziło poparcie dla idei utworzenia Krymskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, co oznaczało całkowite oderwanie się od Ukrainy (Выборы). Jednoznaczny wynik referendum władze Ukrainy potraktowały poważnie, czego konsekwencją było powołanie przez Radę Najwyższą w lutym Krymskiej Autonomicznej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej (KASRR) jako części Ukrainy (Касьянов, 2008, s. 16–17).

We wrześniu 1991 roku Rada Najwyższa KASRR zatwierdziła „Deklarację o suwerenności państwowej Krymu”, przyjmując nazwę postulowanego państwa Republika Krymu (Serczyk, 2009, s. 372). W odpowiedzi na „Ustawę parlamentu Ukrainy o Statusie Autonomicznej Republiki

Krymu” z 29 kwietnia 1992 roku, Rada Najwyższa w Symferopolu uchwaliła „Ustawę o ogłoszeniu państwowej samodzielności Republiki Krym”, 6 maja przyjęto Konstytucję Republiki Krym (Декларация). Językiem państwowym proklamowanego państwa został rosyjski. Rząd w Kijowie zdecydowany był na uznanie daleko idącej autonomii Krymu, lecz w granicach Ukrainy. Pomimo, że władze w Kijowie nie uznały niepodległości Krymu, realne było zagrożenie utraty części terytorium państwa. Narzędziem politycznym, które władze Ukrainy chciały wykorzystać w tej sytuacji był powrót na półwysep Tatarów, wywiezionych do Rosji po drugiej wojnie światowej za wcześniejszą kolaborację z III Rzeszą. Zauważając w tej grupie potencjał na zrównoważenie zagrożenia wynikające z wpływów Rosjan na Półwyspie Krymskim władze w Kijowie poparły postulaty Tatarów Krymskich. W lutym 1992 roku prezydentem Autonomicznej Republiki Krymu wybrany został Jurij Mieszków. Nowy prezydent, popierany przez organizację „Rosja”, opowiadał się za niezależnym państwem krymskim blisko współpracującym z Rosją lub stanowiącym część Federacji (Зленко). Rozwój wydarzeń na Półwyspie coraz wyraźniej wymykał się spod kontroli Ukrainy, a na realną możliwość utraty Krymu wskazywał nawet prezydent Krawczuk (Касьянов, 2008, s. 100).

Sytuacja uległa zmianie, kiedy Rosja przestała wspierać prezydenta Krymu i organizacje prorosyjskie w dążeniach do oderwania Półwyspu od Ukrainy, co wywołało rozbieżności wśród polityków krymskich, wykorzystane przez władze Ukrainy (Королёва). Prezydent Kuczma w drodze negocjacji prowadzonych z przedstawicielami Rady Najwyższej Republiki Krymu oraz stosując naciski militarne przekonał większość Rady do przegłosowania likwidacji urzędu prezydenta Krymu (CPCP). W 1995 roku władze Ukrainy zlikwidowały polityczną niezależność Półwyspu i wprowadziły na tym terenie ustawodawstwo obowiązujące w całym kraju.

Niepodległa Ukraina coraz intensywniej angażowała się w międzynarodowy układ bezpieczeństwa. W 1994 roku, jako państwo nienuklearne, Ukraina uzyskała od Rosji, Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii – do których przyłączyły się później Francja i Chiny – gwarancje bezpieczeństwa w ramach Memorandum Budapesztańskiego. Dotyczyło ono poszanowania niepodległości i suwerenności Ukrainy oraz gwarancji jej dotychczasowych granic (*Memorandum*).

Uregulowano prawnie również dwustronne stosunki Rosja–Ukraina, w 1995 roku oba państwa uzgodniły podzielenie radzieckiej floty Morza Czarnego oraz podpisały porozumienie o kontynuacji obecności flo-

ty rosyjskiej na Krymie. W 1997 roku państwa te ratyfikowały „Traktat o przyjaźni” (*Founding Act*). Podpisanie w 1998 roku „Aktu Stanowiącego NATO–Rosja” oraz „Karty o Szczególnym Partnerstwie NATO–Ukraina” stanowiło wyraz prozachodnich aspiracji Kijowa (*Declaration*). Aktywność międzynarodowa Ukrainy wydawała się trwale zabezpieczać nie tylko jej suwerenność i niepodległość, ale również wyznaczać jej miejsce w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa. Wyrazem poszukiwania przez Ukrainę dodatkowych zabezpieczeń było prowadzenie „wielowektorowej polityki” (*Political*), wyrażającej się w poszukiwaniu porozumienia z Zachodem i Rosją równocześnie. Po 2002 roku Ukraina rozpoczęła starania o przyjęcie w poczet członków NATO, proces ten uległ jednak zahamowaniu w 2010 roku, kiedy prezydentem został Wiktor Janukowycz. W kwietniu 2010 roku Wiktor Janukowycz i prezydent Rosji Dmitri Miedwiediew podpisali „Porozumienie Charkowskie” przedłużające obecność floty rosyjskiej na Krymie do 2042 roku. W zamian Ukraina otrzymała tańsze dostawy gazu (*Yzoda*). W tym okresie Rosja umacniała swe wpływy na Ukrainie, m.in. poprzez jawne i niejawne instrumenty oddziaływania, a skutki tych aktywności materializowały się w dążeniu do utworzenia prorosyjskich rządów (Toal, 2017, s. 156).

W tym samym czasie Wiktor Janukowycz oficjalnie kontynuował politykę głębszej integracji z Unią Europejską. Fiasko polityki „wielowektorowej” nastąpiło w 2013 roku, kiedy Federacja Rosyjska zmusiła Ukrainę do rezygnacji z „Porozumienia o stowarzyszeniu z Unią Europejską”, wprowadzając embargo w handlu z Ukrainą i proponując udzielenie kredytu, w przypadku wyrażenia zgody na ściślejszą współpracę rządu w Kijowie z Rosją. Przyjęcie przez Wiktora Janukowycza tych warunków stało się powodem protestów na kijowskim Majdanie Niepodległości. Popierając użycie siły wobec pokojowych uczestników protestu, Moskwa przyczyniła się do upadku prezydenta Ukrainy. Kolejne działania miały na celu odzyskanie inicjatywy przez Federację Rosyjską, poprzez podjęcie inwazji wojskowej na Krym. Nadaniu prawomocności rozwiązaniom siłowym służyć miało przeprowadzone w marcu 2014 roku referendum, w którym zgodnie z informacjami podanymi przez Kreml za przyłączeniem Krymu do Federacji Rosyjskiej opowiedziało się 96,77 procent głosujących. Wynik referendum nie został uznany przez większość państw i żadną z organizacji międzynarodowych (EUvsDisinfo). Władimir Putin, zgodnie z linią historyczną wyznawaną przez Kreml, przedstawiał aneksję Krymu jako powrót do macierzy, sugerując, że Krym odwiecznie przynależał do Rosji (*W Moskwie*).

Konsekwencjami działań Kremla w wymiarze międzynarodowym było pogwałcenie integralności terytorialnej Ukrainy oraz euroatlantyckiego środowiska bezpieczeństwa. Powagę zagrożenia rosyjskiego wobec Ukrainy unaocznili fakt działań Federacji Rosyjskiej we wschodniej Ukrainie. Po niepowodzeniu realizacji koncepcji „Noworosji” (*From “Novorossiya”*) na obszarach południowej i wschodniej Ukrainy, Federacja Rosyjska utrzymała konflikt w Donbasie w celu destabilizacji Ukrainy i podważania rządów w Kijowie, co miało zmniejszyć szanse Ukrainy na dalszą integrację ze strukturami europejskimi i euroatlantyckimi. Paradoksalnie, konfrontacyjne działania Federacji Rosyjskiej w konsekwencji doprowadziły do bezprecedensowego wzrostu poparcia państw Zachodu dla idei członkostwa Ukrainy w Unii Europejskiej i NATO.

Uogólniając należy stwierdzić, że anektowanie Krymu, integralnej części Ukrainy, przez Federację Rosyjską w 2014 roku stanowiło bezprecedensowe wydarzenie w skali międzynarodowej od zakończenia II wojny światowej. Kolejnym wydarzeniem obniżającym poziom bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej była destabilizacja sytuacji we wschodniej Ukrainie, gdzie Federacja Rosyjska popierała działania bojowników w prowadzeniu wojny z ukraińskimi siłami zbrojnymi oraz wysłała swoje własne oddziały. Konsekwencją bezprawnej aneksji Krymu było wywołanie przez Federację Rosyjską wojny na wschodzie Ukrainy oraz powołanie do życia separatystycznych Republik Donieckiej i Ługańskiej, których funkcjonowanie pozostaje sprzeczne z porozumieniami mińskimi.

2. Działania podejmowane przez Federację Rosyjską wobec Ukrainy do 2022 roku

W ostatnich latach obserwujemy nasilenie prowokacyjnych incydentów przy granicy z Ukrainą z udziałem rosyjskich sił zbrojnych. W 2018 roku odbyły się manewry „Wostok”, w których udział wzięło około 300 tysięcy żołnierzy (Холод, 2017, s. 1–3). W 2019 roku w całej Rosji zaplanowano około 4 tysiące ćwiczeń wojskowych o różnej wielkości i charakterze, największe z nich to „Centrum” w Centralnym Okręgu Wojskowym i „Tarcza Związku” w Zachodnim Okręgu (*О военно-административном*). W 2020 roku siły zbrojne Federacji Rosyjskiej wcześniej niż w latach ubiegłych zaktywizowały działalność szkoleniową, w całym pierwszym kwartale tego roku liczba ćwiczeń i użytych wojsk przekroczyły typowe rozmiary dla okresu zimowego. Łącznie wzięło w nich udział co najmniej 500 tysięcy

cy żołnierzy (*Russian Military*). Skala przeprowadzonych manewrów, czas ich rozpoczęcia (zazwyczaj odbywały się one dopiero w styczniu bądź lutym) oraz fakt, że brały w nich udział wszystkie związki operacyjne (armie i korpusy) Zachodniego i Południowego Okręgu Wojskowego (jednostek, które prawdopodobnie brałyby czynny udział w interwencji zbrojnej przeciwko Ukrainie) umożliwiają postawienie tezy, zgodnie z którą rosyjskie wojska przygotowują się do rozpoczęcia działań zbrojnych.

Na początku listopada 2021 roku doszło do kolejnej koncentracji rosyjskich wojsk przy granicy z Ukrainą (*Russian troops; What you need; Pamuk i in., 2021*). Równolegle w prowadzonej debacie publicznej coraz częściej spekulowano na temat możliwości rozpoczęcia przez Rosję pełnoskalowej inwazji, co oznaczałoby wybuch otwartej wojny w Europie. Taki rozwój wydarzeń stał się szczególnie realny na początku 2022 roku, kiedy przy granicy z Ukrainą Federacja Rosyjska zgromadziła około 130 tysięcy żołnierzy, głównie batalionowych grup taktycznych. Przygraniczne poligony zaopatrzone w zaplecze logistyczne, m.in. sprzęt radiowy i satelitarny wykorzystywany do działań wywiadowczych, zapasy amunicji, czy szpitale polowe. Powyższe przesłanki pozwalają na sformułowanie wniosków, zgodnie z którymi przygotowywana przez Federację Rosyjską inwazja na Ukrainę stanowi realne narzędzie, dzięki któremu Federacja Rosyjska realizować może cele strategiczne w rywalizacji międzynarodowej.

5 grudnia 2021 roku rosyjskie ministerstwo spraw zagranicznych przekazało delegacji amerykańskiej przebywającej w Moskwie dwa dokumenty, zawierające projekt porozumień dotyczących gwarancji bezpieczeństwa pomiędzy Federacją Rosyjską i Stanami Zjednoczonymi oraz pomiędzy Federacją Rosyjską i państwami członkowskimi NATO. W dokumentach tych, sformułowanych w krótkim, zasadniczym tonie, władze Kremla sprecyzowały swoje oczekiwania w zakresie rewizji dotychczasowego ładu bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej, *de facto* przywracający stan prawny sprzed roku 1997, kiedy podpisany został „Akt stanowiący o podstawach wzajemnych stosunków, współpracy i bezpieczeństwa pomiędzy NATO a Federacją Rosyjską” (: *Founding Act on Mutual Relations*). Projekty zawierały rosyjskie postulaty dotyczące:

- nierozszerzania NATO, przede wszystkim na obszar byłych republik sowieckich;
- nietworzenia baz militarnych, zaprzestania lokowania wojsk i prowadzenia działań o charakterze militarnym na terytorium Ukrainy oraz państw Europy Środkowo-Wschodniej uznawanych za rosyjską strefę wpływów, nienależących do Sojuszu Północnoatlantyckiego,

- wyznaczenie strefy buforowej przy granicach Federacji Rosyjskiej oraz państw członkowskich Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (Armenia, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan), które będą wyłączone z ćwiczeń i aktywności wojskowych na poziomie działań taktycznych i operacyjnych od brygady wzwyż,
- wycofanie wojsk sojusznicznych rozlokowanych na obszarach państw, które przystąpiły do NATO po 1997 roku, po podpisaniu „Aktu stowiącego” (Retired Brigadier).

Asymetryczność rosyjskich propozycji oraz kateryczny ton formułowanych żądań wykluczał możliwość ich akceptacji przez Stany Zjednoczone i NATO. Ponadto, upublicznienie treści postulatów stanowi przesłankę do stwierdzenia, że Moskwa *de facto* nie oczekiwała ich przyjęcia. Nierealność wystosowanych żądań obliczona była raczej na wywołanie efektu propagandowego w skali lokalnej i globalnej. Nie zmienia to faktu, że wyartykułowane postulaty stanowią rzeczywiste oczekiwania Kremla w zakresie środowiska bezpieczeństwa w Europie poprzez uznanie przez Zachód obszaru postsowieckiego za rosyjską strefę wpływów. Demonstracyjna koncentracja wojsk rosyjskich przy granicy z Ukrainą, presja czasu wywierana na Zachód poprzez formułowanie katerycznych żądań szybkiej realizacji rosyjskich postulatów (podczas konferencji prasowej 23 grudnia 2021 roku Władimir Putin mówił o konieczności „natychmiastowego” udzielenia gwarancji bezpieczeństwa przez Zachód (*Putin accuses*, 2021)), co zapewne ma na celu przekonanie zachodnich przywódców, że ustępstwa w obszarze bezpieczeństwa na rzecz Federacji Rosyjskiej stanowią jedyną możliwość powstrzymania wojny w Europie. Argumentem mającym przekonać państwa Zachodu do realności zagrożeń wobec Ukrainy miały być prowokacyjne wypowiedzi rosyjskich przedstawicieli władzy dotyczące „podjęciu odpowiednich środków wojskowo-technicznych” (Aarup, 2021) i „ostrej reakcji na nieprzyjazne kroki” (*Russia Ukraine*, 2021), czy uwagi, dotyczące możliwości rozmieszczenia broni jądrowej na obszarze Białorusi (Marrow, Trevelyan, 2021).

3. Reakcja państw Zachodu na konfrontacyjną działalność Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy

Otwarta agresja Federacji Rosyjskiej przy zaangażowaniu Białoruskich sił zbrojnych na Ukrainę 24 lutego 2022 roku stanowi bezprecedensowe pogwałcenie prawa międzynarodowego. Konsekwencją prze-

prowadzonej operacji militarnej jest zagrożenie suwerenności Ukrainy i możliwa dalsza ekspansja rosyjska w kierunku państw bałtyckich i Polski. Podjętym przez Rosję działaniom towarzyszy antyzachodnia retoryka władz Kremal, widoczna nie tylko w przemówieniach Władimira Putina i w wypowiedziach przedstawicieli resortów siłowych (*Vladimir*), ale również w treści dokumentów strategicznych, określających politykę zagraniczną oraz bezpieczeństwo Federacji Rosyjskiej, w „Koncepcji polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej” z 2016 roku (*Указ Президента Российской Федерации от 30.11.2016*) oraz „Strategii bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej” z 2021 roku (*Указ Президента Российской Федерации от 02.07.2021*).

Odpowiedź Zachodu na otwartą interwencję ze strony Federacji Rosyjskiej jest jednoznaczna. Prezydent Stanów Zjednoczonych Joe Biden zadeklarował poparcie USA dla obrony suwerenności i niezależności terytorialnej Ukrainy podczas rozmów podjętych z Władimirem Putinem informując, że napaść na Kijów będzie skutkować poważnymi konsekwencjami dla Federacji Rosyjskiej (*US vows*, 2022). Realną szansę na powstrzymanie eskalacji konfliktu zbrojnego ma stanowić zastosowanie sankcji wobec Moskwy, udzielenie wymiernej pomocy wojskowej Ukrainie oraz wzmocnienie wschodniej flanki NATO (*Press Briefing*, 2022).

Wg opinii analityków najpoważniejszymi sankcjami wymierzonymi w gospodarkę rosyjską jest zamrożenie rezerw Banku Centralnego Rosji i banków komercyjnych, zablokowanie transakcji dolarowych oraz odcięcie Federacji Rosyjskiej od międzynarodowego systemu rozliczeń transakcji finansowych SWIFT, co przełoży się na funkcjonowanie największych banków i państwowych funduszy inwestycyjnych, utrudnienia w wymianie rubli na dolary amerykańskie czy też uniemożliwienie inwestorom nabywania na rynku wtórnym rosyjskich papierów dłużnych (*The Russia Sanctions*). Kreml już wcześniej podejmował próby zabezpieczenia się przed wprowadzeniem sankcji w życie, chociażby poprzez stworzenie alternatywy dla SWIFT, rozwijając wewnętrzny system SPFS, który w 2020 roku obsługiwał jedną piątą krajowych aktywności finansowych, jednak takie działania nie uchroniłyby Federacji Rosyjskiej od zablokowania dostępu do kluczowego systemu międzybankowej komunikacji w wymiarze globalnym, czyniąc niewydolnym cały jej system finansowy. Zachwianie płynności instytucji finansowych takich jak Sberbank (największy bank w Rosji i Europie Wschodniej), Państwowej Korporacji Rozwoju WEB.RF czy Rosyjskiego Bezpośredniego Funduszu Inwestycyjnego z powodu ich znaczenia w życiu gospodarczym Ro-

sji, uderzyłoby również w przeciętnego obywatela. Jest to o tyle istotne, że zgodnie z wynikami przeprowadzonych badań, dochody Rosjan pogarszają się konsekwentnie od 2014 roku. Realny spadek poziomu życia dotyczy szerokich mas ludności, wg oficjalnych danych około 20 milionów Rosjan żyje poniżej oficjalnego progu ubóstwa (*Russia Economic*, 2021). Jednocześnie spada stopień zaufania społecznego do instytucji prezydenta, w 2021 roku wynosił 53%, tj. najmniej od 2012 roku, a do Władimira Putina poziom ten spadł dwukrotnie od 2018 roku (*Poll*, 2021). Zauważalnie zmniejszyło się również zaufanie Rosjan do struktur wojskowych. Jeszcze w 2017 roku zaufanie do sił zbrojnych i Federalnej Służby Bezpieczeństwa deklarowało odpowiednio 69% i 57% obywateli, w 2021 roku poziom ten spadł do 61 i 45% (Klein, 219).

Federacja Rosyjska już odczuwa skutki wprowadzonych obostrzeń. Rosyjski bank centralny podwyższył stopy procentowe z 9,5 na 20 procent, co przekłada się na dwukrotny wzrost raty kredytów dla Rosjan. Przy prognozowanej w krótkim czasie inflacji powyżej 20 procent, problemem może stać się dostęp do podstawowych produktów. Efekty wprowadzonych sankcji dotyczą również rynków zagranicznych. Wyceńny rosyjskich spółek na giełdzie londyńskiej osiągają rekordowe niskie poziomy, co może stanowić przyczynę potencjalnych bankructw (*Russia offers*). Wyprzedaż rosyjskich aktywów przez europejskie fundusze i firmy będzie miała długofalowe skutki, powodując pogłębienie deprecjacji rubla i zwiększając ryzyko kryzysu finansowego oraz recesji.

Wprowadzenie zakazu dokonywania dla rosyjskiego sektora bankowego transakcji w dolarach odetnie Federację Rosyjską od dostępu do amerykańskiej waluty. Długotrwałe odczuwane będą również skutki zakazu eksportu nowoczesnych technologii do Rosji. Ich efektem będzie zahamowanie wzrostu gospodarczego w perspektywie lat. Jego wynikiem będzie również brak dostępu do nowoczesnych technologii o zastosowaniu wojskowym.

Wprowadzone sankcje dotyczą również sektora energetycznego. Po inwazji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę rząd Niemiec zawiesił proces certyfikacji Nord Stream 2. Według szacunków ekspertów w przypadku wstrzymania importu i eksportu gazu PKB Rosji spadłby o około 3 procent, a ropy naftowej – 1,2 procent. W kontekście danych za 2020 rok, w którym Rosja wyprodukowała około 639 miliardów metrów sześciennych gazu ziemnego, z czego jedna trzecia tej produkcji trafiła na eksport oraz była trzecim co do wielkości producentem ropy naftowej na świecie, (Zandt).

1 marca 2022 roku Parlament Europejski praktycznie jednomyślnie przyjął rezolucję potępiającą rosyjską inwazję na Ukrainie. Posłowie europejscy odrzucili rosyjską „retorykę, która wykorzystuje ewentualne użycie broni masowego rażenia”, odwołując się na postanowienia prawa międzynarodowego w tym zakresie, przyjętego również przez Federację Rosyjską. Ponadto w przyjętej rezolucji Parlament Europejski wzywa instytucje Unii do uruchomienia procedury przyznającej Ukrainie status kraju kandydującego do Ukrainy (*European*).

Na liście nazwisk osób objętych sankcjami Unii Europejskiej znaleźli się, obok oligarchów, deputowanych i wojskowych, prezydent Rosji Władimir Putin i minister spraw zagranicznych Rosji Siergiej Ławrow, co uznać należy za wydarzenie bezprecedensowe, zważywszy, że dotychczas Unia nałożyła sankcje tylko na przywódców Syrii i Białorusi.

Analizując kwestię rosyjskiej napaści na Ukrainę należy również wziąć pod uwagę potencjał obronny Ukrainy. Obecnie jest on zdecydowanie większy niż w roku 2014, kiedy Federacja Rosyjska anektowała Półwysep Krymski. Zdolności bojowe Sił Zbrojnych Ukrainy wzrosły, wojska są doświadczone chociażby w prowadzeniu operacji lądowych, ich stan liczebny w ciągu siedmiu lat powiększył się dwukrotnie, zmodernizowano uzbrojenie wojskowe (Materniak, 2021). Ważnym czynnikiem wzmacniającym bezpieczeństwo Ukrainy jest zacieśnienie kooperacji wojskowej ze Stanami Zjednoczonymi, Turcją, Wielką Brytanią (Gotkowska, Szymański, 2022).

Należy zauważyć, że na przestrzeni ostatnich siedmiu lat zmieniła się także gotowość społeczeństwa ukraińskiego do obrony kraju. W badaniach opublikowanych przez Międzynarodowy Instytut Socjologii z siedzibą w Kijowie stawienie czynnego oporu wobec rosyjskiego ataku zgłosiła połowa Ukraińców, a zbrojny opór zadeklarowała jedna trzecia (*Every third*, 2022).

Uogólniając należy stwierdzić, że głównym celem prowadzonej przez Moskwę polityki wobec Ukrainy jest obecnie wprowadzenie w życie porozumień mińskich, zgodnie z tym, jak interpretuje je Moskwa, zaakceptowanie przez państwa Zachodu statusu Ukrainy jako państwa neutralnego, redukcja militarnego potencjału Ukrainy, zwłaszcza jej współpracy w tym zakresie z USA, uzyskanie gwarancji dotyczących ograniczenia ekspansji NATO na wschód, uznania przez Ukrainę rosyjskiej przynależności Krymu i Sewastopola oraz niepodległości Republiki Donieckiej i Ługańskiej. Narzędziami służącymi państwu Zachodu do powstrzymania eskalacji konfliktu są przede wszystkim sankcje natury gospodarczej, wymierzone w rosyjski sektor finansowy.

Wnioski

Przeprowadzone badania dowodzą, że od 2014 roku Moskwa dążyła do osiągnięcia celów strategicznych bez uciekania się do otwartych działań militarnych, poniżej poziomu otwartego konfliktu zbrojnego (Banasik, 2018, s. 37–50). Zwiększając presję na Ukrainę, Władimir Putin dążył do zmuszenia państw zachodnich do uznania postulatów rosyjskich wobec rządu w Kijowie. Przeprowadzone badania wskazują, że poprzez zastosowanie interwencji militarnej na Ukrainę Władimir Putin liczy na realizację strategicznych interesów Kremla, prowadzących *de facto* do usankcjonowania odbudowy rosyjskiej strefy wpływów.

Na podstawie przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że sankcje Zachodu wymierzone w Federację Rosyjską okazują się skuteczne. W perspektywie długofalowej nastawione są na pauperyzację społeczeństwa rosyjskiego, poważną recesją gospodarki oraz izolację Rosji na arenie międzynarodowej. Mogą one skutkować zablokowaniem rosyjskiego systemu bankowego, uniemożliwieniem obrotu towarowego oraz wzrostem inflacji. Skutki sankcji mogą doprowadzić do wybuchu fali niezadowolonia społeczeństwa rosyjskiego i zwiększenia presji na Władimira Putina w celu zmiany sposobów realizacji rosyjskiej polityki zagranicznej.

Bibliografia

- Aarup S. A. (2021), *Putin demands Western security guarantees to end threat of Ukraine Invasion. Russian president wantspledgethat NATO won't continue to expand eastwards*, <https://www.politico.eu/article/vladimir-putin-demand-western-security-guarantees-end-threat-ukraine-invasion/>.
- Banasik M. (2018), *Wojna hybrydowa i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, Difin, Warszawa.
- Biden Vows No Nord Stream 2 if Russia Invades Ukraine* (2022), <https://time.com/6145957/biden-nord-stream-2-russia-ukraine/>.
- Declaration to Complement the Charter on a Distinctive Partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine, as signed on 9 July 1997*, <https://mfa.gov.ua/cooperation-nato>.
- Ellyatt H. (2021), *The world is worried Putin is about to invade Ukraine*, <https://www.cnbc.com/2021/11/17/the-world-is-worried-putin-is-about-to-invade-ukraine-heres-why.html>.
- European Parliament resolution of 1 March 2022 on the Russian aggression against Ukraine*, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0052_EN.html.

- EUvsDisinfo, Disinformation case: *Crimea reunited with Russia through a democratic referendum*, <https://euvsdisinfo.eu/report/crimea-reunited-with-russia-through-a-democratic-referendum/euvsdisinfo.eu>.
- Every third Ukrainian ready to put up armed resistance to Russians: Study* (2022), <https://www.wionews.com/world/every-third-ukrainian-ready-to-put-up-armed-resistance-to-russians-study-449164>.
- Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France* (2009), https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_25468.htm.
- Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France* (2022), https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm.
- From “Novorossiya” to “Malorossiya”: what Alexandr Zakharchenko’s statement means* *Оригінал статті – на сайті Українського кризового медіа-центру* (2017), <https://uacrisis.org/en/58719-declaration-zakhartchenko>.
- Gotkowska J., Szymański P. (2022), *Państwa NATO wobec dostaw broni dla Ukrainy*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-02-03/panstwa-nato-wobec-dostaw-broni-dla-ukrainy>.
- Joe Biden rozmawiał telefonicznie z Władimirem Putinem*, <https://tvn24.pl/swiat/usa/rosja-rozmowa-telefoniczna-joe-bidena-i-wladimira-putina-5544167>.
- Klein M. (2019), *Russia’s Military Policy in the Post-Soviet Space*, <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2019RP01/>.
- Marrow A., Trevelyan M. (2021), *Russia says it may be forced to deploy mid-range nuclear missiles in Europe*, <https://www.reuters.com/world/russia-says-lack-nato-security-guarantees-would-lead-confrontation-ria-2021-12-13/>.
- Materniak D. (2021), *Modernizacja ukraińskiej armii: nowe horyzonty*, <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/33770?t=Modernizacja-ukraińskiej-armii-nowe-horyzonty#>.
- Memorandum on security assurances in connection with Ukraine’s accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Budapest, 5 December 1994* (1994), <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf>.
- Pamuk H., Siebold S., Emmott R., Soldatkin V. (2021), *Putin hits back as NATO warns Moscow against attacking Ukraine*, <https://www.reuters.com/world/europe/with-us-intelligence-nato-discuss-russian-intent-near-ukraine-2021-11-30/>.
- Political scientists: Yanukovich to continue multi-vector foreign policy* (2010), <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/political-scientists-yanukovich-to-continue-multi-60525.html>.
- Poll: Trust In Putin Drops To Lowest Levels Since 2012* (2021), <https://www.rferl.org/a/putin-poll-trust-lowest-levels/31497686.html>.
- Press Briefing by Press Secretary Jen Psaki and National Security Advisor Jake Sullivan, (January 13, 2022)*, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/>

- press-briefings/2022/01/13/press-briefing-by-press-secretary-jen-psa-ki-and-national-security-advisor-jake-sullivan-january-13-2022/.
- Putin accuses west of 'coming with its missiles to our doorstep'* (2021), <https://www.theguardian.com/world/2021/dec/23/putin-accuses-west-coming-with-missiles-doorstep>.
- Putin warns Biden of 'complete rupture' in relations if sanctions proceed. Russia's President Spoke in a 50-minute phone call with Biden amid U.S. fears that Moscow may once again invade Ukraine* (2021), <https://www.washingtonpost.com/world/2021/12/30/biden-putin-ukraine-call/>.
- Russia Economic Report* (2021), s. 15–23, <https://www.worldbank.org/en/country/russia/publication/rer>.
- Russia offers fast-track bankruptcy to departing companies*, <https://www.reuters.com/business/finance/russia-offers-fast-track-bankruptcy-departing-companies-2022-03-04/>.
- Russia Ukraine: EU warns Moscow of 'severe cost' of aggression* (2021), <https://www.bbc.com/news/world-europe-59677675>.
- Russian Military Exercises; Congressional Research Service* (October 4, 2022), <https://sgp.fas.org/crs/row/IF11938.pdf>.
- Russian troops now number 90,000 near Ukraine border after drills, Kyiv says* (2021), <https://www.reuters.com/world/ukraine-says-russia-leaves-units-near-its-border-keeps-90000-troops-2021-11-03/>.
- Ryan K. (2022), *Ideas for US/NATO response to Russian security guarantee proposals*, <https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/ideas-for-us-nato-response-to-russian-security-guarantee-proposals/>.
- Serczyk W. (2009), *Historia Ukrainy*, Ossolineum, Wrocław.
- The Russia Sanctions That Could Actually Stop Putin*, <https://www.politico.com/news/magazine/2022/01/21/russia-sanctions-stop-putin-energy-markets-us-invasion-527524>.
- Toal G. (2017), *Near Abroad: Putin, the West and the Contest over Ukraine and the Caucasus*, Oxford University Press, Oxford.
- US vows 'swift, severe and united response' if Russia invades Ukraine* (2022), <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/23/blinken-swift-severe-united-response-russia-invades-ukraine-biden-putin-pompeo>.
- Vladimir Putin's tone 'increasingly anti-Western'*, <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-33546380>.
- W Moskwie szykują ustawę, która „naprawi błąd” Chruszczowa* (2015), <https://tvn24.pl/swiat/w-moskwie-szykujaja-ustawe-ktora-naprawi-blad-chruszczowa-512415>.
- What you need to know about tensions between Ukraine and Russia*, <https://www.washingtonpost.com/world/2021/11/26/ukraine-russia-military/>.
- Zandt F., *Gas Embargo Would Hit Russia Hardest*, <https://www.statista.com/chart/26927/estimated-change-in-russias-gdp-due-to-western-sanctions-per-sector/>.

- Холод А. (2017), «*Нерушимое братство – 2018*»: Миссия выполнена, „Во славу Родины”, nr 207 (28082).
- Віднянський С., Мельникова І., Мартинов А., Горенко О., Никифорок Д. (2004), *Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована Історична Хроніка Міжнародних Відносин*, Ін-т історії України НАН України, Київ.
- Выборы в Верховную Раду Украины*, <http://www.ukrmap.kiev.ua/index.php?id=1091&lang=r>.
- Декларация прордержавний суверенітет України* (1990), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- Зленко А. (2008), *Зовнішня Політична Стратегія і дипломатія України*, Київ.
- Касьянов Г., *Україна 1991–2007. Нарисиновітньої історії*, Ін-т історії України НАН України, Київ.
- Концепция внешней политики Российской Федерации*, <https://docs.cntd.ru/document/420384312?marker=6560Ю>.
- Кучма Л. (2004), *Україна – не Росія*, Время, Москва.
- Королёва Н., *90-е годы: о Крыме и его лидерах ... так в наше время несостоялось воссоединение Крыма с Россией* (1990), <http://sevkrimrus.narod.ru/textstes/koroleva.htm>.
- О военно-административном делении Российской Федерации (с изменениями на 2 апреля 2014 года)*, <http://docs.cntd.ru/document/902235810>.
- СРСР розваливсяцена референдумі 17 березня 1991 року*, <http://siver.com.ua/news/1/2010-03-16-4006>.
- Угода між Україною та Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України (укр/рос)* (2010), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_359#Text.
- Указ Президента Российской Федерации от 30.11.2016 г. № 640 об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации* (2016), <http://kremlin.ru/acts/bank/41451>.
- Указ Президента Российской Федерации от 02.07.2021 № 400, „О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации”* (2021); <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107030001>.

Determinants of the Russian-Ukrainian Conflict in the International Security Environment

Summary

The aim of the article is to analyse the Russian-Ukrainian conflict in the context of the international security environment. It discusses the evolution of Russian-Ukrainian relations from the collapse of the Union of Soviet Socialist Republics to the current threats of open war by the Russian Federation. The article analyses the

Russian-Ukrainian conflict from the perspective of actions taken by Western countries, as well as interprets the Russian blackmail to use force against Ukraine as an element of pressure on the international security environment and an instrument for achieving Russian strategic foreign policy goals.

Key words: Russian Federation, Ukraine, Security, Conflict, international environment

